

Et 9. mai-minne

For oss som har levd noen år er det mange minner som kan dukke opp i forbindelse med 50-årsjubileet for slutten på den andre verdenskrigen i Europa. Noen minner knytter seg til nasjonen, de forsøker riksmidia å ta seg av. Andre minner er privat, de hører ikke til i noen media. Noen minner er lokale og kan ha interesse for dem som hører til i et distrikt.

For mange oss som var barn på Hamar den gang, var okkupasjonsstyret det eneste styret vi hadde klare forestillinger om. Vi hadde naturligvis hørt, og hørt mye, om «den andre sida», om de i England og i Amerika, men det var likevel noe fjernt og nesten litt uvirkelig. Da jeg den våren fylte elleve år, hadde jeg ennå aldri sett en levende engelskman eller amerikaner.

Jeg skrev dagbok på den tid. For 9. mai leser jeg: «Litt etter middag kom et engelsk 4-motors fly og kretsa over hustaka. Vi såg til og med folka oppe i flyet. Men plutselig som det kretser slipper det ned en haug med papirlapper. Vi sprang av sted og fikk fanga noen».

På den tid var de politiske autoritetsforhold i landet ennå uklare. Det sto rundt 350.000 væpnete tyske tropper i landet og de allierte hadde ikke hatt muligheter til å nå fram med større enheter. I den situasjonen ble det sendt fly inn over landet med ordre til tyske tropper om å bli i sine avdelinger og å forholde seg i ro.

Det var et fly med et slikt oppdrag som kom inn over Hamar om ettermiddagen den 9. mai. flygeren forsøkte antakelig å finne et passelig utslipssted for sine flygeblader, det var vel derfor han kretset rundt. Men han bommet. Det var vestavind og bladene blåsde inn over Ankerløkka og Ankerskogen, ikke over sentrum eller Ridehuset der de fleste tyskerne var.

Vi som da var guttunger la naturligvis på sprang og forsøkte å samle opp så mange flygeblad som vi klarte å finne. Jeg husker det var en rar følelse å holde i et papir som jeg visste var trykt «på den andre sida».

Da jeg etterpå viste far alt jeg hadde samlet opp, sa han at dette var egentlig ikke for oss. Det var tyskerne som skulle ha flygebladene. Så ba han meg om å levere i alle fall et flygeblad til en tysk offiser, det var mange av dem i byen. Jeg var både litt stolt og litt forskremt over å skulle være et slags siste ledd i en kommandolinje som kanskje hadde begynt med general Eisenhower. Jeg minnes ennå den tyske offiseren, med ridestøvler, ballongbukse og pistol i beltet, som kom gående bortover Arvesensvei da jeg ga han et flygeblad. Han tok imot uten å si noe, så gikk han lesende videre.

Teksten på flygebladet var på tysk på ene sida og norsk på den andre. Med litt kjennskap til setningsbygninger er det ikke vanskelig å se at det må ha vært den tyske teksten som var originalen og at den norske var en oversettelse. Den tyske teksten begynte slik: An die Offiziere und Mannschaften der Wehrmacht in Norwegen! Die deutsche Wehrmacht in Norwegen hat sich bedingungslos ergeben. Eure Soldatenpflicht ist klar. Für Euch gelten zur Zeit folgende Anweisungen: 1...2...3...4...

Den litt oppstyltete norske teksten begynte slik: Befal og mannskap tilhørende die Wehrmacht i Norge. De væpnete tyske styrker i Norge har overgitt seg betingelsesløst. Deres plikter som soldater er klare. Deres ordrer er nå følgende:...

Både språkføringen og undertegningen, etter ordre fra den øverstkommanderende for de allierte ekspedisjonsstyrker, tilsa at dette ikke var en ordre som utgikk fra norske myndigheter.

For øvrig er det grunn til å feste seg ved formuleringen «De væpnete tyske stryker i Norge har overgitt seg betingelsesløst». Alle visste på det tidspunktet at den tyske hær på kontinentet hadde kapitulert. Understrekingen av at dette nå også gjaldt Norge er interessant. I de første møtene mellom allierte og tysk krigsledelse var det ikke klart at tyskerne ville overgi seg også i Norge.

I ettertid vet vi at admiral Dönitz spilte ut Terhoven og ga ordre til general Böhme i det tyske hovedkvarteret på Lillehammer om å overgi seg. Men kapitulasjonsvilkårene som Böhme fikk seg forelagt av den allierte våpenstillstandskomiteen, ble oppfattet som så harde at mulighetene for motstand ikke kunne overses. Han hadde tross alt kommandoen over ti ganger så mange tropper i landet som sine motstandere. Men dette politisk-militært dramaet, som var bakgrunn for flygebladene den 9. mai, var det knapt noen på Hamar som den gang kjente noe til.

I dette jubileumsåret kunne det være på tide å reise et spørsmål som tidligere har vært ansett som prematert; spørsmålet om å lage et minnesmerke over de - nordmenn, allierte og tyskere - som lot forfulten seire og som i maidagene 1945 forhindret at hele Norge skulle bli som Finnmark. Enten et slikt minne fikk en skulpturell form eller det ble til en permanent utstilling, så hadde det vært naturlig å legge det til Lillehammer. Denne Mjøsbyen kan gjøre krav på å ha vært et viktig åsted for begivenheter som bestemte avslutningen av den største krigen i Europas historie. Det kunne svare seg godt å bruke noen av etterbrukspengene fra Olympiaden til en slik markering.

Sigurd Skirbekk

108891